

Olsztyn, dnia 10.09.2025 r.

dr hab. Marta Romańczuk-Grącka, Prof. UWM

Katedra Prawa Karnego i Prawa Wykroczeń

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Anny Michaliny Wochowskiej-Petrykowskiej
pt. *Postępowanie wobec osób stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności*
seksualnej innych osób poprzez stosowanie środków postpenalnych.
Założenia i rzeczywistość

1. Wybór tematu rozprawy

Recenzowana rozprawa poświęcona jest zagadnieniom związanym z postępowaniem wobec sprawców z zaburzeniami psychicznymi stwarzającymi zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Sama problematyka stanowi dość często przedmiot akademickiej dyskusji, jednak w tym przypadku mamy do czynienia z rewizją praktycznych aspektów przedmiotowego postępowania, co niewątpliwie stanowi ogromną wartość na gruncie prawa karnego *sensu largo* i kryminologii.

Zawężenie pola dociekań badawczych Autorki dysertacji do dychotomii polityczno-kryminalnych założeń i praktycznej rzeczywistości jest zabiegiem zasługującym na aprobatę ze względu na aktualność dyskusji nad celowością niektórych rozwiązań prawnych w kontekście podstawowych praw człowieka. Tym samym wybór problematyki rozprawy doktorskiej uważam za trafny i niezwykle interesujący, a temat za poprawnie sformułowany.

2. Metodyka pracy

Autorka należycie uzasadniła wybór tematu, wyjaśniając już we wstępie główne założenia dysertacji, a następnie przedstawiając zagadnienia metodologiczne. Poprawnie określiła przedmiot i cel badań, jak również sformułowała problemy badawcze w formie pytań. Można jedynie zastanowić się, czy nie wypadałoby przedstawić ich w nieco bardziej

uporządkowany sposób. Autorka dzieli je bowiem na „*zagadnienia szczegółowe, które można ująć w formie (...) pytań badawczych*” (s. 7) i „*inne pytania badawcze*” (s. 10). Zasadniczo dzieli się na problemy ogólne i szczegółowe, co w przypadku postawionych przez Doktorantkę pytań można było z łatwością tak zakwalifikować. Łącznie zostały postawione 23 pytania, co świadczy niewątpliwie o dociekliwości badawczej Autorki.

Mimo podniesionych uwag natury formalnej problemy badawcze zostały określone w sposób jasny, komplementarny i nie budzący żadnych wątpliwości. Nie postawiono jednak hipotez, co można potraktować jako pewien mankament. Założenia autorskie i ich weryfikacja ułatwiłyby usystematyzowanie wniosków z dysertacji, jednak te stanowią ogólnie zarysowane odpowiedzi na postawione na wstępie pytania, co można uznać za substytut weryfikacji hipotez.

Autorka powołuje się na trzy metody badawcze: formalno-dogmatyczną, metodę indywidualnych przypadków oraz metodę analizy statystycznej. Niestety Doktorantka nie dość szczegółowo je przedstawiła, wskazując jedynie na pierwszą z nich, która miała według niej podstawowe znaczenie. Warto było szerzej opisać metody badań empirycznych, mających zwykle największe przełożenie na walory naukowe pracy doktorskiej. Doktorantka czyni uwagi metodologiczne na łamach Rozdziału V, który stanowi niejako raport z badań własnych, myślę jednak, że warto eksponować największe walory już we wstępie.

Dysertacja została napisana w oparciu o dość obszerną bibliografię, na której strukturę złożyły się źródła prawa, encyklopedie i słowniki, publikacje zwarte jak monografie i komentarze, a także artykuły i glosy, źródła internetowe i inne. Atutem jest licznie przytaczane orzecznictwo. Dobór źródeł jest trafny i w zupełności wystarczający do sformułowania interesujących i wiążących wniosków odnośnie do postępowania z osobami z zaburzeniami psychicznymi stwarzającymi zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób.

3. Struktura pracy

Praca składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zamkniętych syntetycznym zakończeniem. Liczy łącznie 309 stron, w tym 275 stron właściwego tekstu. Na końcu opracowania zamieszczono dość rozbudowaną bibliografię.

Rozdział I ma charakter wprowadzający, gdyż na jego łamach przedstawiono znane w przeszłości pierwotne postępowania ze sprawcami niebezpiecznymi, historię procesu legislacyjnego, jak również przegląd opinii przedstawicieli nauki prawa i innych podmiotów na temat przyjętych rozwiązań prawnych.

Rozdział II zawiera charakterystykę przesłanek i trybu uznania za osobę stwarzającą zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, z uwzględnieniem ich oceny przez biegłych w trakcie postępowania wykonawczego i w ramach postępowania przed sądem.

Rozdział III zawiera opis nadzoru prewencyjnego jako nieizolacyjnego środka postępowania postpenalnego ze sprawcami niebezpiecznymi, ze szczególnym uwzględnieniem celów nadzoru, obowiązków osoby nadzorowanej, zadań i uprawnień Policji w zakresie nadzoru prewencyjnego oraz przesłanek jego uchylenia.

Rozdział IV zawiera charakterystykę środka izolacyjnego w postaci umieszczenia osób stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym w Gostyninie. Omówiono w nim jego status, prawa i obowiązki pacjentów, ustalanie zasadności dalszego w nim pobytu oraz wypisanie z niego.

Rozdział V stanowi prezentację postępowania z osobami uznanymi za niebezpieczne w codziennej praktyce funkcjonowania ośrodka poprzez wskazanie liczby pacjentów i personelu, analizę danych statystycznych, jak również studia przypadków, w których sądy orzekały o uznaniu takich osób za niebezpieczne oraz wybranych spraw w przedmiocie ustalenia potrzeby dalszego ich pobytu w tym miejscu. Zawarto w nim opinie samych pacjentów na temat warunków przebywania w ośrodku.

Pracę wieńczy zakończenie, w którym Autorka udzieliła odpowiedzi na postawione przez nią na wstępie pytania badawcze.

Struktura pracy przedstawia się klarownie jako spójna i logiczna całość. Zagadnienia przedstawione są w poprawnej kolejności i poświęcono im właściwą ilość uwagi.

4. Treść rozprawy

Ogólna ocena merytorycznej zawartości pracy jest pozytywna. Krótka charakterystyka rozdziałów pozwoli jednak wskazać zarówno zalety pracy, jak i pewne kwestie polemiczne.

Rozprawę rozpoczyna **wstęp**, zawiera on wprowadzenie do przedmiotu dysertacji i uzasadnienie wyboru tematu pracy. Jest on napisany dość lakonicznie, jednak obejmuje zasadniczo elementy typowe dla tej części pracy. Autorka zdecydowała się, aby kwestie metodologiczne omówić we wstępie dysertacji, co formalnie uważam za wystarczające. Szczegółowe uwagi zawarto w pkt 2 niniejszej recenzji.

Rozdział I stanowi historyczną analizę dorobku prawnego XX w. pod kątem analogicznych do aktualnie obowiązujących rozwiązań w zakresie postępowania z osobami

stwarzającymi zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, mogących stanowić niejako ich pierwowzory. W pierwszym podrozdziale Autorka dokonuje przeglądu regulacji, takich jak np. zakład dla niepoprawnych po odbyciu kary pozbawienia wolności orzekany tytułem środka zabezpieczającego na podstawie art. 84 Kodeksu karnego z 1932 roku, nadzór ochronny stosowany względem recydywistów jurydycznych na podstawie art. 62 Kodeksu karnego z 1969 r., jak również 91 § 1 i art. 103 Kodeksu karnego wykonawczego z 1969 r. Autorka przedstawiła również założenia i funkcje ośrodka przystosowania społecznego jako instytucji surowszej od nadzoru ochronnego powiązanego z istotnym ograniczeniem wolności. Dobór tych regulacji oraz zakres i sposób ich omówienia zasługują na aprobatę. Autorka potrafiła odzwierciedlić społeczne realia epoki, stan myśli prawniczej i judykaty trafnie określające zakres i znaczenie tych środków. Podobne walory można dostrzec w kolejnym podtytule poświęconym próbom stworzenia regulacji problemu sprawców niebezpiecznych w perspektywie końca izolacji osób skazanych na kanwie przypadku Mariusza Trynkiewicza. W trzecim rozdziale Autorka przedstawiła założenia projektu ustawy (druk 1577) z dnia 17 lipca 2013 r. i jej proces legislacyjny. Walorem tej prezentacji jest metoda prawnoporównawcza zastosowana poprzez dość szczegółowe nawiązanie do regulacji i doświadczeń niemieckich. Warto było tym samym metodę tę ująć także wśród tych, które Autorka wskazała jako służące powstaniu ocenianej dysertacji. W podrozdziale czwartym Doktorantka przedstawia szereg opinii pozyskanych na etapie konsultacji społecznych procesu legislacyjnego od przedstawicieli praktyki stosowania prawa i organizacji społecznych, jak również ekspertyz Biura Analiz Sejmowych, na które składały się głosy wybitnych przedstawicieli nauki. Opracowanie tej części uważam za szczególnie wartościowe przez wzgląd na ogromną ilość pracy włożoną w uporządkowanie tak obszernego i złożonego materiału. Po raz kolejny wypada się pozytywnie odnieść do prezentacji realiów historycznych, aktualnego wówczas stanu myśli politycznej, poziomu debaty sejmowej, jak również znaczenia mediów w kształtowaniu polityki kryminalnej, w tym również ich roli w procesie legislacyjnym tak zwanej „ustawy o bestiach”. W całości oceniany rozdział stanowi udane wprowadzenie do dalszych rozważań. Można jedynie zauważyć brak przytoczenia jednej szczególnej pozycji literatury traktującej wprost o historii i ewolucji środków dla sprawców niepoprawnych poprzedzających wejście w życie ustawy, mianowicie monografii Wojciecha Zalewskiego pt. *Przestępca „niepoprawny” jako problem polityki kryminalnej*, Gdańsk 2010.

W **Rozdziale II** Autorka określa przesłanki i tryby uznania za osobę stwarzającą zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Zgadzam się ze stanowiskiem Doktorantki wyrażonym na łamach pierwszego podrozdziału, że „przechodni” charakter

systemu terapeutycznego wykonywania kary pozbawienia wolności stanowi przykład niestaranności ustawodawcy i pole do nadużyć polegających na zmianie systemu wykonywania kary na terapeutyczny na krótko przed złożeniem wniosku dyrektora zakładu karnego o skierowanie do KOZZD. Trafna uwaga dotyczy także braku określenia dolnego wymiaru kary pozbawienia wolności jako przesłanki zastosowania środka postpenalnego, co faktycznie oznacza, że można go zastosować nawet jeśli kara została wymierzona w minimalnym wymiarze za dowolny czyn. Co więcej, rodzi to możliwość rozszerzania zastosowania ustawy bez jej formalnej zmiany w stosunku do czynów, dla których dziś nie został spełniony warunek z jej art. 1 ust. 3 ustawy. Jest to istotne spostrzeżenie przy obecnej tendencji ustawodawcy do stosowanie restrykcyjnej polityki karnej i zaostrzania kar (s. 49-52).

W drugim podrozdziale Doktorantka omawia przesłankę zaburzeń psychicznych w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzenia osobowości lub zaburzeń preferencji seksualnych. Słusznie zwraca uwagę na rozdzwięk tak skonstruowanego zamkniętego katalogu z medycznym sposobem definiowania zaburzeń psychicznych, jak również pojęciami określonymi w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego z 1994 r.

W podrozdziale trzecim określa charakter ostatniej przesłanki w postaci charakteru lub nasilenia zaburzeń skutkujących ryzykiem popełnienia kolejnego czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźby jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat. Wskazuje przy tym argumenty krytyczne płynące z trafnie dobranych źródeł, kryjące się w skrócie pod hasłem „kary bez czynu”. Autorka wyraźnie krytycznie odnosi się do faktu funkcjonowania ustawy w takim kształcie mimo wyraźnie negatywnych opinii płynących z doktryny i orzecznictwa, z czym należy się w pełni zgodzić.

Podrozdział czwarty i piąty określają przebieg postępowania na podstawie przedmiotowej ustawy. Autorka rozprawia się z tą problematyką bardzo profesjonalnie nie pozostawiając żadnych wątpliwości.

Rozdział III stanowi niejako analizę nadzoru prewencyjnego jako nieizolacyjnego środka postępowania z osobami stwarzającymi zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. W kolejnych podrozdziałach Doktorantka omawia cel środka, obowiązki osoby nadzorowanej, zadania i uprawnienia Policji w zakresie nadzoru prewencyjnego, jak również przesłanki jego uchylecia. Przedstawia pesymistyczny obraz nieskuteczności środka, która w dużej mierze wynika z przerzucenia obowiązków nadzoru na Policję przy jednoczesnym braku wyposażenia jej w konkretne narzędzia do prowadzenia efektywnie czynności operacyjno-rozpoznawczych, jak choćby - wydawałoby się

podstawowego w tym zakresie - monitoringu elektronicznego. Niestety należy się z tą surową oceną sytuacji w pełni zgodzić.

Rozdział IV zawiera omówienie celu i istoty pobytu w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym jako izolacyjnego środka postępowania z osobami stwarzającymi zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Na opis ten składa się przedstawienie struktury ośrodka oraz jego infrastruktura i wyposażenie. Na szczególną uwagę zasługuje analiza zabezpieczeń ośrodka i daleko idących za tym dolegliwości godzących w wolność osobistą pacjentów. W rozdziale tym ujęto także prawa i obowiązki pacjentów ośrodka, a także przesłanki, rodzaje i zasady użycia przymusu bezpośredniego. Doktorantka dopełniła szczegółowej charakterystyki pobytu w ośrodku przedstawiając regulacje dotyczące ustalania potrzeby dalszego pobytu w ośrodku oraz wypisania pacjenta, przedstawiając szereg możliwych trudności procesowych. Całość rozdziału należy uznać za komplementarną charakterystykę KOZZD.

Rozdział V stanowi bardzo ciekawy opis praktycznych aspektów postępowania z osobami stwarzającymi zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Walorem rozdziału jest jego ściśle badawczy charakter. Doktorantka w pierwszej kolejności przedstawia obraz statystyczny dotyczący stanu liczebnego w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym w Gostyninie, jak również w ośrodku zamiejscowym w Czersku, powołując się na informacje uzyskane w trybie udzielenia informacji publicznych. Analiza ilościowa skłoniła Autorkę do trafnego wniosku o dziesięciokrotnym przekroczeniu projektowanej skali. Twórcy ustawy zakładali, że w ośrodku przebywać będzie około 10 pacjentów, tymczasem w czasie pisania pracy było ich 100. Infrastruktura nie jest przystosowana do takiego obciążenia, nie ma wydzielonego oddziału dla kobiet, ani nawet osobnego węzła sanitarnego z myślą o nich.

Doktorantka z łatwością diagnozuje problemy wynikające z przeciążenia infrastruktury ośrodka, opisuje szczegóły funkcjonowania w nim, odnosi się również do stanu liczebego personelu pracowniczego i zwraca uwagę na stan bezpieczeństwa osób pracujących z pacjentami.

W ramach badań Autorka podjęła także analizę liczby postępowań, które toczyły się z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawach związanych z umieszczeniem w KOZZD, wskazując na rozbieżność oczekiwań i wyobrażeń pacjentów w stosunku do jego rzeczywistego zaangażowania.

Po przeprowadzeniu analizy ilościowej Doktorantka przystąpiła do oceny jakościowej prezentowanych w dysertacji aspektów poprzez zastosowanie badań empirycznych typu *case*

study przeprowadzonych na podstawie akt z postępowań sądowych. Dobór spraw uważam za wyjątkowo trafny i reprezentatywny. W strukturze pracy widoczny jest podział na sprawy, w których sądy orzekały o potrzebie stosowania środków postpenalnych oraz sprawy w przedmiocie ustalenia potrzeby dalszego pobytu w ośrodku. Na każdą z tych pozycji ustalono po trzy przypadki, różne pod względem czasowym, kwalifikacji prawnych i rodzajów zaburzeń sprawców. Raport z badań aktowych jest jednym z najciekawszych fragmentów pracy, można powiedzieć, że w sposób najgłębszy dotykający rzeczywistych problemów występujących w praktyce stosowania przedmiotowej ustawy. Należy przyznać Doktorantce, że opracowała materiał badawczy w sposób bardzo staranny i szczegółowy, wskazując jednoznacznie sytuacje, w których miały miejsce naruszenia praw człowieka.

Autorka przeprowadziła szereg wywiadów z pacjentami ośrodka, dzięki którym była w stanie opisać ich punkt widzenia na warunki pobytu w ośrodku. Należy zauważyć brak danych dotyczących liczby przeprowadzonych wywiadów oraz informacji na temat, czy został wykorzystany jakiś scenariusz rozmowy, czy odpowiedzi pacjentów można było standaryzować. Niemniej treść raportu skłania do głębokiej refleksji nad stanem i kulturą prawa stanowionego i stosowanego w Polsce, nad celowością stosowania środków postpenalnych. Autorka zwraca uwagę na problemy zwykle nie podnoszone w publicznej dyskusji naukowej, jak chociażby problemy wieku senioralnego pacjentów ośrodka.

Autorka poddała badaniu również część własnego środowiska zawodowego, stając się tym samym głosem wielu pełnomocników reprezentujących pacjentów ośrodka przed sądami powszechnymi pozostawionych bez wsparcia merytorycznego w zakresie szkoleń, czy przygotowania psychologicznego do pracy z osobami stwarzającymi zagrożenie. Obnaża fakt, że zdiagnozowane problemy stanowią w rzeczywistości problem lokalny jednej właściwości miejscowej przy braku proceduralnego zainteresowania w pozostałej części kraju.

Rozprawę zamyka **zakończenie**, w którym Doktorantka przedstawiła najważniejsze wnioski pracy podejmując próbę odpowiedzi na postawione we wstępie pytania badawcze. Dla czytelności wyводу można było zadbać o bardziej syntetyczne ich sformułowanie. Uwaga ta jednak nie ma znaczenia dla merytorycznej oceny pracy. Wnioski uważam bowiem za trafne, logiczne i spójne, a przede wszystkim inspirujące do dalszej eksploracji szczegółowych problemów, które Doktorantka zaakcentowała w swojej pracy.

Elementem pracy jest także wykaz źródeł prawa oraz szczegółowo opracowana bibliografia. Zostały one sporządzone zgodnie ze sztuką w tym przedmiocie.

Całość pracy oceniam bardzo wysoko jako dzieło wypełniające lukę w polskim dorobku naukowym. Doceniam głęboki kontekst historyczny, społeczny i polityczno-kryminalny

podnoszonych kwestii. Z satysfakcją dostrzegam, że dysertacja osadzona jest mocno w kontekście podstawowych praw człowieka. Jest napisana rzetelnie, z dużą samodzielnością i właściwym akcentowaniem własnego stanowiska.

5. Język i strona techniczna pracy

Praca napisana jest poprawnym językiem wypowiedzi naukowej. Autorka nie ustrzegła się jednak pewnych językowych nieścisłości, a także błędów interpunkcyjnych, zwłaszcza we wstępie i zakończeniu. Nie zakłócają jednak one odbioru treści, a całą rozprawa jest napisana w oparciu o powszechne zasady edycji tekstu naukowego.

Praca oparta na reprezentatywnym doborze źródeł, dobrze udokumentowana. Zapis bibliograficzny zasadniczo także jest prawidłowy. Tym samym strona formalna dysertacji nie budzi zastrzeżeń.

6. Konkluzja

Mimo podniesionych uwag i zastrzeżeń, uważam że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pani **mgr Anny Michaliny Wochowskiej-Petrykowskiej pt. *Postępowanie wobec osób stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób poprzez stosowanie środków postpenalnych. Założenia i rzeczywistość*** spełnia podstawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897.), w szczególności stanowi oryginalną propozycję rozwiązania problemu naukowego zogniskowanego wobec praktyki stosowania środków postpenalnych wobec osób stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Anny Michaliny Wochowskiej-Petrykowskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. Marta Romańczuk-Gręcka, prof. UWM